

Warszawa, 2.06.2023

dr hab. Marcin Gospodarowicz, prof. SGH
Instytut Bankowości
Kolegium Ekonomiczno-Społeczne
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. **Przemysława Józwiaka** pt.
*„Indywidualizacja wyznaczania limitu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec
klienta lub grupy powiązanych klientów w bankach spółdzielczych”*

Promotor: dr hab. **Piotr Szczypa**, prof. PW

Promotor pomocniczy: dr inż. **Joanna Bereźnicka**

Recenzja dotyczy zmodyfikowanej wersji rozprawy doktorskiej, przygotowanej przez mgr. Przemysława Józwiaka w 2023 r. w związku z uwagami zgłoszonymi do pierwotnej postaci pracy w jednej z recenzji. Podstawę prawną niniejszej recenzji stanowi uchwała Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dnia 25. kwietnia 2023 r. oraz przepisy wynikające z Ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki z dnia 14. marca 2003 r (Dz. U. 2017 poz. 1789), w związku z Ustawą z dnia 30. sierpnia 2018 r Przepisy wprowadzające ustawę — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669 z późn. zm.).

Na wstępie pragnę podtrzymać ogólną pozytywną ocenę recenzowanej pracy, oraz podkreślić, iż uwagi szczegółowe w obecnej wersji recenzji odnoszę przede wszystkim do zaobserwowanych różnic w stosunku do pierwotnej wersji rozprawy oraz modyfikacji, które Autor poczynił w trakcie pracy nad jej drugą wersją.

Jak wspomniałem uprzednio, temat podejmowany w rozprawie dotyczący ryzyka koncentracji kredytowej w bankach uważam za niezwykle istotny i aktualny. Opinię tą formułuję na podstawie szeregu przesłanek, z których za najważniejszą uznać można informacje raportowane w literaturze przedmiotu wskazujące, iż na świecie większość kryzysów systemowych w rozwiniętych gospodarkach i systemach bankowych wywołana została bezpośrednio bądź pośrednio nadmiernym poziomem koncentracji kredytowej w podmiotach w systemie¹. Na istotność zagadnienia wskazuje również intensyfikacja prac poświęconych regulacjom nadzorczym odnoszącym się indywidualnie do tego rodzaju ryzyka bankowego zarówno na poziomie krajowym jak i międzynarodowym. Ryzyko koncentracji kredytowej ma

---

¹ von Westernhagen, Natalia, Eiji Harada, Takahiro Nagata, Bent Vale, Juan Ayuso, Jesus Saurina, Sonia Daltung, Suzanne Ziegler, Elizabeth Kent, Jack Reidhill, and Stavros Peristiani. (2004) “Bank Failures in Mature Economies.” BIS WP 13.

szczególne znaczenie w przypadku banków spółdzielczych, które ze względu na specyficzne charakterystyki strukturalne i przestrzenne są ponadprzeciętnie podatne na zagrożenia związane z niedostateczną dywersyfikacją produktową zarówno po stronie pasywów, jak i w szczególności aktywów. Uwzględniając znaczenie sektora bankowości spółdzielczej w ramach systemu bankowego w Polsce, jako istotnego pod względem oddziaływania przestrzennego źródła dostępu do produktów i usług bankowych oraz czynnika podtrzymania rozwoju bankowości relacyjnej uznaję przeprowadzone w pracy badanie ryzyka koncentracji kredytowej sektorze banków spółdzielczych w Polsce w połączeniu z próbą opracowania autorskiego modelu wyznaczania indywidualnego limitu koncentracji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów, za nowatorski zakres badawczy, a jego wybór w recenzowanej pracy doktorskiej za w pełni uzasadniony. Realizacja założonego celu badawczego stanowi oryginalną próbę wzbogacenia dorobku literatury przedmiotu dotyczącego polskiego rynku finansowego.

Z tej perspektywy, w mojej opinii najważniejszym atutem recenzowanej pracy jest przeprowadzenie w jej ramach szeroko zakrojonych badań empirycznych opartych o pełną populację banków spółdzielczych funkcjonujących w ramach jednego z dwóch zrzeszeń banków spółdzielczych w Polsce, zatem *de facto* w oparciu o dane z niemal połowy bankowego sektora spółdzielczego w Polsce. W krajowych publikacjach naukowych można potraktować to jako ewenement, ponieważ analizy wykorzystujące w szerokim zakresie (całej populacji, bądź jej większej części) dane krajowych banków spółdzielczych nie są zbyt rozpowszechnione w Polsce. Zgodnie z moją wiedzą przeprowadzane były poprzednio jedynie w pracach zwartych autorstwa G. Woźniewskiej, T. Siudka oraz L. Kurklińskiego. Należy podkreślić, iż zgromadzenie i kompilację danych finansowych o szerokim spektrum rodzajowym i obejmujących relatywnie długie okno czasowe dla licznej grupy (populacji) banków spółdzielczych należy uznać za istotne osiągnięcie, zwłaszcza w kontekście zniesienia na mocy Ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 13 sierpnia 2015 r.) wprowadzającej zmiany m.in. w Ustawie prawo spółdzielcze (poprzez uchylenie art. 89 §2) oraz w Ustawie o rachunkowości (poprzez zmianę treści art. 70 ust. 2), obowiązku publikacji sprawozdań finansowych przez spółdzielnie w „Monitorze Spółdzielczym”, pozbawiającego dostępu do ogólnodostępnego centralnego repozytorium danych i stwarzającego konieczność sięgania po rozproszone źródła w postaci np. indywidualnych sprawozdań banków umieszczonych na stronach internetowych poszczególnych podmiotów. Tym bardziej podkreślić należy znaczący nakład pracy i wysiłku wniesiony przez Autora w zebranie danych finansowych wykorzystanych do przeprowadzenia analizy empirycznej. Jako istotny atut rozprawy wskazać można również zdolność do opracowania założeń i przeprowadzenia badań, a w ich ramach udane połączenie pierwiastka jakościowego i ilościowego wyrażające się w zdolności do przeprowadzenia logicznie następujących po sobie etapów analitycznych, obejmujących pogłębione wywiady z ekspertami (prezesami

banków spółdzielczych), dysponującymi wiedzą na temat czynników kształtujących poziom ryzyka koncentracji w banku, a następnie umiejętnego włączenia wyników tej kwerendy do scenariusza badania ilościowego obejmującego zagregowane dane finansowe banków spółdzielczych poddanych analizie. Cennym atutem pracy jest również jej silny pierwiastek praktyczny. Uzyskane przez Autora wyniki, w szczególności skonstruowany model może być wykorzystywany praktycznie jako podstawa do szacowania skorygowanego wymogu z tytułu ryzyka koncentracji kredytowej w bankach spółdzielczych w Polsce.

W pierwotnej recenzji pozytywnie oceniłem sformułowane przez Autora hipotezy badawcze, jak również deklarowany na wstępie cel badania, a także wspomnianą powyżej ogólną koncepcję badania empirycznego, zgłaszając jednocześnie szereg uwag odnoszących się do struktury pracy, jej zawartości merytorycznej, jak również szczegółowych założeń i sposobu prezentacji wyników badania empirycznego, a także w warstwie teoretycznej osadzenia badań przeprowadzonych przez Autora we wcześniejszych analizach teoretycznych i empirycznych. W nowej wersji rozprawy Autor w dostatecznym i satysfakcjonującym zakresie uwzględnił zgłoszone uwagi. W szczególności umieścił przeprowadzone przez siebie badania we właściwym kontekście empirycznym, przytaczając i systematyzując w szerokim zakresie przykłady modeli i podejść wykorzystywanych do szacowania ryzyka koncentracji (nie tylko kredytowej) w literaturze empirycznej i teoretycznej. Znacząco ograniczony i uproszczony został również opis technicznych aspektów przeprowadzonej analizy regresji wielorakiej, zawężony jedynie do zobrazowania rzeczywiście istotnych elementów procesu szacowania parametrów równań regresji. Uproszczono i zmodyfikowano nomenklaturę, rezygnując m.in. z wykorzystywania pewnych pojęć z zakresu finansów w nie w pełni właściwym kontekście i charakterze, rozszerzono również listę wykorzystanych źródeł literaturowych, uzupełniając ją w szczególności o szereg aktualnych i istotnych pozycji anglojęzycznych. Obecnie liczy ona 132 pozycje zwarte oraz artykuły naukowe, w jęz. polskim i angielskim.

W zmodyfikowanej wersji pracy podkreślić należy szczególnie pozytywne zmiany w zakresie właściwego ustrukturyzowania jej początkowych fragmentów. Część wprowadzająca do rozprawy doktorskiej, w postaci rozdziału zatytułowanego „Zagadnienia wstępne” jest bardzo rozbudowana i obszerna. W porównaniu do pierwotnej wersji rozprawy została ona znacznie rozszerzona i uzupełniona o dodatkowe elementy. Autor wręcz drobiazgowo rekapituje motywację stojącą za wyborem zagadnienia poruszanego w rozprawie i obszernie uzasadnia przyczyny, dla których zdecydował się na wybór tematu rozprawy, jak również bardzo szczegółowo opisuje proces dochodzenia do ostatecznej koncepcji przeprowadzonego badania empirycznego, a także dogłębnie charakteryzuje wykorzystane techniki i metody badawcze. Dla podkreślenia istotności wybranego zagadnienia badawczego wykonana została również analiza bibliometryczna publikacji dostępnych w bazie danych Scopus, których słowa kluczowe obejmują pojęcia zbliżone do ryzyka koncentracji, przede wszystkim zaś ryzyka koncentracji kredytowej w kontekście jego odniesienia do banków komercyjnych oraz banków

spółdzielczych. W pracy zamieszczone zostały również przejrzyste grafy sieciowe obrazujące powiązania (poprzez cytowania) pomiędzy poszczególnymi publikacjami. Interpretując uzyskane wyniki Autor prawidłowo wskazał na relatywnie nieliczny zasób opracowań znajdujących się w bazie Scopus, których temat dotyczyłby pomiaru i zarządzania ryzykiem koncentracji kredytowej w bankach spółdzielczych, a tym samym na istnienie luki badawczej, którą m.in. recenzowana praca próbuje wypełnić. Pozytywnie ocenić należy również warstwę ikonograficzną rozprawy – jest ona bogato ilustrowana wykresami, schematami i tabelami. Łącznie zawiera 18 wykresów, 28 tabel, 9 rysunków, których umiejscowienie w tekście jej poprawne i przyczynia się do wzmocnienia przekazu informacyjnego pracy. Klamrą spajającą strukturę pracy jest jej końcowy fragment pracy zawierający zakończenie, obejmujące również rekapitulację wniosków z wykonanej analizy empirycznej.

Ogólna ocena rozprawy doktorskiej powinna zgodnie z uregulowaniami ustawowymi odnosić się do weryfikacji przynależności jej tematyki do deklarowanej dyscypliny, potwierdzenia zgodności tytułu i treści dzieła, identyfikacji problemu badawczego stanowiącego jego treść oraz potwierdzenia, iż przyjęta koncepcja wskazuje na naukowy charakter rozwiązania postawionego problemu badawczego, a także weryfikacji, iż treść pracy i przyjęty w niej dowodzi zdobycia przez Autora ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu dyscypliny. Podobnie jak w pierwotnej wersji rozprawy kwestie przynależności tematyki rozprawy do deklarowanej dyscypliny ekonomia i finanse oraz zgodności tytułu i treści rozprawy można potwierdzić bez żadnych wątpliwości. Tematykę ryzyka bankowego, metod jego pomiaru i ograniczania można niewątpliwie przyporządkować do szeroko pojętej subdyscypliny finanse, zaś zagadnienie obecne w tytule stanowi przedmiot wielostronnych badań i analiz we wszystkich częściach (rozdziałach i podrozdziałach) rozprawy. Indywidualizację wyznaczania limitu koncentracji w bankach spółdzielczych można bez żadnych wątpliwości uznać za uprawiony problem badawczy, zaś jego rozwiązanie w postaci autorskiego modelu ilościowego opartego o rozbudowany zestaw danych zebranych przy pomocy szeregu narzędzi analitycznych ma charakter naukowy. Sposób postawienia problemu badawczego i jego rozwiązania, dowodzi, iż Autor posiadał ogólną wiedzę teoretyczną z ekonomii i finansów.

Nie oznacza to oczywiście, iż również w poprawionej wersji rozprawy nie znajdują się elementy, które ocenić można krytycznie bądź mogące stanowić przedmiot polemiki.

Podtrzymuję opinię, wyrażoną w pierwotnej recenzji, iż bez szkody dla merytorycznej zawartości i jakości rozprawy można było zrezygnować z obszernego prezentowania wybranych zjawisk i pojęć w bankowości, mających charakter pojęć podstawowych. Dotyczy, to jak wspomniałem uprzednio, bardzo rozbudowanych i szczegółowych opisów oraz charakterystyk instrumentów bankowych oraz rodzajów ryzyka bankowego. W moim odczuciu praca zawiera przez to zbyt wiele szczegółów odnoszących się do informacji o charakterze drugorzędym, wręcz podręcznikowym, co skłania np. do zastanowienia nad sensem tak szerokiego definiowania i opisywania pojęcia banku, jak również sensem obszernego

opisywania i systematyzowania pojęcia ryzyka bankowego, gdy w rzeczywistości wystarczające byłoby umieszczenie ryzyka koncentracji w kontekście ryzyka kredytowego. W zamian, w moim odczuciu, korzystne mogłoby być przeprowadzenie kwerendy literaturowej i np. przedstawienie w rozszerzonym w stosunku do obecnego zakresie i w ramach osobnego rozdziału głównego podejść empirycznych wykorzystywanych do oszacowania zakresu i wielkości ryzyka koncentracji kredytowej.

Podobnie rozdział czwarty, którego treścią jest charakterystyka bankowego sektora spółdzielczego w Polsce, choć na ogólnym poziomie interesujący poznawczo, nie wnosi zasadniczej wartości dodanej do rozważań zawartych w pozostałych częściach pracy i mógłby z powodzeniem zostać zredukowany do np. podrozdziału w innym rozdziale głównym, odnoszącego się w sposób rozszerzony do zagadnień dotyczących specyfiki ryzyka koncentracji kredytowej w sektorze bankowości spółdzielczej. W tym kontekście chciałbym nawiązać do zgłoszonej w poprzedniej recenzji sugestii skomasowania zagadnienia koncentracji kredytowej i ryzyka z nią związanego w osobnym rozdziale głównym. Autor nie zdecydował się ostatecznie na tak dalece idącą modyfikację struktury rozprawy, choć moim zdaniem miałyby ona korzystny wpływ na przejrzystość prezentowanych treści oraz właściwe usystematyzowanie zagadnień poruszanych w pracy doktorskiej. Zapewne pomimo wdrożonych przez Autora redukcji i modyfikacji możliwe byłoby również dalsze ograniczenie prezentowania w rozszerzonym zakresie założeń metody liniowej regresji wielorakiej oraz metody doboru zmiennych objaśniających opartych o podejście krokowej regresji wstecznej. Są to narzędzia wielokrotnie opisywane w podręcznikach ekonometryczno-statystycznych, których założenia oraz szczegóły techniczne dotyczące metod szacowania są powszechnie znane. Włączenie ich do pracy doktorskiej znacząco i niepotrzebnie rozszerza jej objętość.

Recenzowana rozprawa doktorska liczy obecnie 245 stron. Jej objętość w stosunku do pierwotnej wersji wzrosła, zaś na tle innych rozpraw doktorskich w dyscyplinie ekonomia i finanse można ją określić jako ponadprzeciętną

Dodatkowo można również wskazać na pewne niedoskonałości stylistyczne o charakterze technicznym i semantycznym. Tabele wynikowe w rozdziałach empirycznych są przepełnione danymi i stosunkowo nieprzejrzyste. Można było w ich przypadku zastosować lepsze formatowanie i ograniczyć zakres raportowanych miar statystycznych. Sformułowanie celu pracy jako „opracowania modelu zindywidualizowanego wyznaczenia limitu koncentracji ekspozycji kredytowych” sugeruje, iż dla każdego banku wykorzystywane będzie odmienne podejście metodologiczne, co nie jest prawdą, ponieważ zaproponowana miara szacowana jest na bazie tych samych pozycji danych sprawozdawczych i w ten sam sposób, jedyne zróżnicowanie dotyczy zaś wysokości oszacowanego limitu koncentracji. Jako cel pracy powinno zatem zostać raczej zapisane opracowanie modelu wyznaczenia odrębnego (indywidualnego) limitu koncentracji dla poszczególnych banków. Poszukiwanie nie do końca szczęśliwych stylistycznie sformułowań można kontynuować – przykładem „Flejterski rozprawia” – str. 39 – chyba raczej przedstawia, bądź prezentuje. Nie do końca jasne pozostają kryteria klasyfikacji banków przedstawione na str. 76 i np. przypisanie Credit Agricole do

grupy banków spółdzielczych, choć w rzeczywistości jest to raczej quasi bank spółdzielczy, a ściślej wielka grupa kapitałowa, zawierająca w swojej strukturze relatywnie niezależne podmioty o charakterze spółdzielczym. Podobnie kwerenda literaturowa skoncentrowana jedynie na bazie Scopus wyklucza dużą część środowiska publikacyjnego – w postaci innych systemów bibliograficznych (np. Web of Science), bądź ogólnie Internetu, a zatem nie ma przymiotu pełnej uniwersalności.

Wymienione powyżej zastrzeżenia nie wpływają jednak na generalną konkluzję, zgodnie z którą Autor dowiódł umiejętności konstrukcji tekstu naukowego. Określone na wstępie cele pracy doktorskiej zostały zrealizowane. Rozprawa zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, zaś Autor wykazuje się odpowiednią znajomością literatury z zakresu objętego przedmiotem pracy oraz dowodzi umiejętności prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Uzyskane w pracy wyniki mają dużą wartość użyteczną i mogą stanowić podstawę rozwiązań regulacyjnych zarówno o charakterze wewnętrznym jak i powszechnym.

Reasumując potwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Przemysława Józwiaka pt. *Indywidualizacja wyznaczania limitu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów w bankach spółdzielczych*” przygotowana pod kierunkiem dr. hab. Piotra Szczypy, prof. PW i promotor pomocniczej dr inż. Joanny Bereźnickiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy Autora w dziedzinie nauk ekonomicznych i z dyscyplin z nią powiązanych oraz potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Spełnia zatem wymogi ustawowe. Wnioskuje o skierowanie niniejszej rozprawy doktorskiej do dalszych etapów postępowania o nadaniu stopnia doktora.

Maciej Gospołowicz